

Роз'яснення щодо ризиків незадекларованої праці для громадян

Моніторинг забезпечення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування прав людини у сфері праці шляхом подолання незадекларованої праці є одним із заходів реалізації Стратегічних напрямів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на 2021 рік.

Кількість неформально зайнятого населення, за даними Держстату за I квартал 2021 р. становить 2 965,4 тисяч осіб (18,6% від загальної кількості зайнятого населення).

Використання найманої праці без оформлення трудових відносин призводить до позбавлення працівника таких прав:

- гарантованого розміру заробітної плати;
- на відпустку, у тому числі додаткову й без збереження заробітної плати, відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами;
- виплат у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю;
- на скорочений робочий день, тиждень, якщо особа працює в шкідливих умовах праці;
- на допомогу по безробіттю;
- на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Переваги оформлених трудових відносин:

- виконання посадових обов'язків;
 - гідні та безпечні умови праці;
 - захист від незаконного звільнення;
 - захист від необґрунтованих штрафів;
 - можливість навчатися та підвищувати кваліфікацію;
 - нормований робочий час;
 - оплачувані та неоплачувані відпустки;
 - регулярна виплата зарплати не нижче мінімальної;
 - страхові виплати в разі непрацездатності;
 - пільги для неповнолітніх;
- додаткові соціальні гарантії для працівників з дітьми.

Роз'яснення щодо ризиків незадекларованої праці для громадян (розширене)

Моніторинг забезпечення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування прав людини у сфері праці шляхом подолання незадекларованої праці є одним із заходів реалізації Стратегічних напрямів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини на 2021 рік.

Поняття незадекларованої праці

Незадекларована праця – це оплачувана діяльність, яка повністю або частково не оформлена відповідно до вимог законодавства.

Таку працю також називають неформальною, неофіційною, незареєстрованою, тіньовою, прихованою зайнятістю.

Незадекларована праця справляє значний негативний вплив на життєвий рівень людей та розвиток економіки країни. Держава змушена підвищувати податки для бізнесу, щоб виплачувати пенсії, лікарняні, утримувати школи, лікарні, ремонтувати дороги тощо.

Рівень незадекларованої праці

Кількість неформально зайнятого населення, за даними Держстату за I квартал 2021 р. становить 2 965,4 тисяч осіб (18,6% від загальної кількості зайнятого населення).

Незадекларована праця не тільки обмежує можливості держави проводити сучасну соціальну політику у сферах освіти, охорони здоров'я, розвитку професійних навичок, зайнятості, соціального захисту та пенсійного забезпечення, вона створює недобросовісну конкуренцію щодо тих суб'єктів господарювання, які повністю забезпечують виконання зобов'язань щодо сплати податків, охорони праці і соціального забезпечення працівників.

Галузі, в яких найбільші масштаби незадекларованої праці

Дані Держпраці України:

- сільське господарство – 1 328,5 тис. осіб (44,8 % від загальної кількості неформально зайнятого населення);

- оптова і роздрібна торгівля – 462,6 тис. осіб (15,6%);

- будівництво – 501,2 тис. осіб (16,9%);

- промисловість – 183,9 тис. осіб (6,2%);

- транспорт, поштова та кур'єрська діяльність – 127,5 тис. осіб (4,3%);

- тимчасове розміщування і харчування – 68,2 тис. осіб (2,3%).

Використання найманої праці без оформлення трудових відносин призводить до позбавлення працівника таких прав:

- гарантованого розміру заробітної плати;

- на відпустку, у тому числі додаткову й без збереження заробітної плати, відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами;
- виплат у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю;
- на скорочений робочий день, тиждень, якщо особа працює в шкідливих умовах праці;
- на допомогу по безробіттю;
- на соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Найбільш розповсюджені форми прояву незадекларованої праці:

- економічна діяльність без державної реєстрації;
- наймана праця без оформлення трудових відносин;
- приховування від державних органів частини відпрацьованого робочого часу та заробітної плати;
- маскування трудових відносин під виглядом інших форм діяльності (цивільні відносини, фіктивна самозайнятість тощо).

Офіційне працевлаштування передбачає, відповідно до статті 21 Кодексу законів про працю України, укладання трудового договору.

1-й етап: Прийняття документів від особи, яка працевлаштувалася.

2-й етап: Попереднє ознайомлення особи, яка працевлаштувалася з умовами праці.

3-й етап: Направлення працівника на попередній медичний огляд.

4-й етап: Написання працівником заяви про прийняття на роботу або оформлення трудового договору в письмовій формі.

5-й етап: Видання наказу про прийняття на роботу та повідомлення ДФС про прийняття працівника.

6-й етап: Ознайомлення працівника з його правами, обов'язками та умовами праці.

7-й етап: Проведення інструктажу з техніки безпеки, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони.

8-й етап: Допущення працівника до роботи.

9-й етап: Оформлення особової картки за формою № П-2 та особової справи.

10-й етап: Оформлення трудової книжки.

Важливо! В залежності від виду робіт можлива певна послідовність укладання трудового договору.

Укладення трудового договору та запис у трудовій книжці дає можливість найманому працівнику бути захищеним трудовим законодавством у разі порушення його прав.

Неоформлений офіційно працівник втрачає страховий стаж, що впливає на розміри пенсії та допомоги по частковій непрацездатності.

Працівники, які не мають належним чином оформлених трудових відносин, позбавляються права на гідні умови праці, захист своїх інтересів у сфері праці, гарантій у соціальному захисті. Працівника можуть необґрунтовано оштрафувати, звільнити без повідомлення, не заплатити лікарняні чи компенсацію в разі нещасного випадку.

Державна служба України з питань праці (Держпраці)

Територіальні органи Держпраці здійснюють державний контроль за додержанням вимог законодавства про працю, зайнятість населення в частині додержання прав громадян під час прийому на роботу та під час звільнення з роботи.

У разі припинення неоформлених трудових відносин і невиплати працівникам заробітної плати, а також у випадках не занесення записів про роботу до трудової книжки та відповідно не сплати внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, громадяни тільки тоді намагаються захистити свої права. Це, в свою чергу, створює додаткові перешкоди у процесі встановлення факту перебування у трудових правовідносинах. Після припинення трудових відносин, неофіційно оформлені працівники звертаються до Держпраці та інших контролюючих органів. Але, органи Держпраці в таких випадках не мають повноважень здійснювати заходи контролю.

Дії працівника в разі необхідності захисту своїх трудових прав

1. Звернутись із заявою до територіального органу Держпраці та повідомити про перебування в неоформлених трудових відносинах з роботодавцем до їх припинення.
2. Надати відповідні докази перебування у трудових відносинах з роботодавцем.
3. Отримати результати перевірки від територіального органу Держпраці.
4. В разі незгоди з результатами перевірки звернутись до Держпраці України.
5. Якщо ваші права не будуть поновлені, звертатись до суду.

Важливо! Звернутись до Держпраці за поновленням своїх прав на працю ви можете тільки під час перебування в трудових правовідносинах.

Як перевірити, чи укладено роботодавцем з працівником трудовий договір

Сьогодні кожен працівник на порталі Пенсійного фонду України може самостійно перевірити чи добросовісно сплачує роботодавець за нього страхові

внески та який період трудової діяльності зарахований до його страхового стажу.

Переваги оформлених трудових відносин

- виконання посадових обов'язків;
- гідні та безпечні умови праці;
- захист від незаконного звільнення;
- захист від необґрунтованих штрафів;
- можливість навчатися та підвищувати кваліфікацію;
- нормований робочий час;
- оплачувані та неоплачувані відпустки;
- регулярна виплата зарплати не нижче мінімальної;
- страхові виплати в разі непрацездатності;
- пільги для неповнолітніх;
- додаткові соціальні гарантії для працівників з дітьми.